№ 62 Մարտի 4 (16) 1881 Մարտի 4 (16) № 62

ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուլ. կես տարվանը 6 բուլ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թղթակցությունները դրվում են միայն խմբագրության մոտ.

Անանուն գրությունները չեմանում են ուշադրության
Редакція «Мшака».

Խմբագրատունը բաց է ամեն օրական 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տոնական օրերից)

Ձեռագրությունները չեն վերադարձվում ամեն դեպքում:

Յայտարարությունների համար վճարվում են
խրատանոցի բաժին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ս. Էջմիածնի մասին. Նամակ Խարբերդից. Նամակ Ախալցխայից. Նորագոյն լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Խոսքեր Ֆրանսիոյ. Նամակ Պերլանիայից. Արտաքին լուրեր. ԻՍԼԱՄ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱԳՐԻՉՆԵՐ. — ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՍԻՆ

Էջմիածնայ վեհ. կաթողիկոսին նեղասանամբ անցի գասած գանգատները նշանակելով և նրա արարքը քննագատելով ի հարկէ մեր գարարը կը կատարեմ, որովհետև ապատ լրագրի մը պարտքն է հասարակաց օգուտ ամեն նեղասաՀՀերուն վեր գասել, միայն ազգին իրական շահն պահել և ոչ թէ շողոքորթիլ, քծնիլ և նեղասաՀՀերու առաջև ընկրկիլ։

Մենք վեհ. բարձր արքազանութեան անձը կը յարգեմք և Էջմիածնայ փառքին մէջ ցանձները չենք ուզեար, բայց չեմք ալ կրնար լռութեամբ անցնիլ այն կէտերուն նեղասանամբ, որք ընդհանուր գժգոհութեան և գանգատանաց առարկայ են և. աՀաւասիկ այդ կէտերը։

Ո՞ր են Էջմիածնայ մասից և նրից Ճըշդիւ հաշիները։ Ո՞ր և ինչ են Էջմիածնայ պարիսպներին գուրս Նորին վեհափառութեան ապգուցան գործերն ու ծառայութիւններն։ Բուն իսկ Էջմիածնայ վերաբերեալ ընդարձակ վիճակներ ինչո՞ւ անառաջնորդ կը մնան։ Երբև ընդհանրական խորհրդոյ ո՞ր են վեհափառութեան հայրագրով խնամքներն։ Սոյ կարիոցիկոսութիւնն հեռաւոյ և անմատչելի հաշանիլն ինչ կը նշանակէ։

Եթէ մեր այս հարցմանց ճշգիւ կեա առ կեա կրնան պատասխանել և բուռները կենդանի փաստերով և անհերքելի ապացոյցներով հաստատել, մենք պարտաւոր ենք միանգամ հիմա մեր գրածներն յետս կոչել և հրապարակաւ ներում խնդրել, որովհետև մենք վեհ. արքազանութեան ոչ թշնամի ենք և ոչ ալ որ և է մասնաւոր նպատակ մի ունիմք։

Եթէ ունիմք նպատակ մը, այն ալ սա է, որ ընդհանրական կարիոցիկոսն իրաք ընդհանրական կարիոցիկոս և ոչ թէ լոկ փառասէր մը սեռնել կուզեմք։ Մեր այս ջերմ փափագը խիստ հասանայն է ազգաին բարձանաց և կարծեմք չը կայ ճշմարիտ հայ մը որ այս բանին չը փափագի։

Եթէ ընդունենք որ Էջմիածնայ վեհ. կարիոցիկոսն հայոց ազգին ընդհանրական կարիոցիկոսն է, այն ատեն բնաւ իրաւունք չունեն հոգեւոր ազատութիւն և գրաքննութիւն սեռանել այն քննադատութիւններն, որք իրաց վիճակը կը բացատրեն և ազգաին գժգոհութեան և գանգատանաց պատճառները կը յայտնեն։

Վիճաբանութիւնը կը սիրեմք, մեր կարծեաց ու սխալներին հանապատ կարծիք և սխալներնիս կը յարգեմք, փասն զի կարծեաց ազատութեան բարեկամ ենք, բայց ասանց ազատաբանելու վիճաբանին ոչ կը հանդիպինք և ոչ կրնանք սիրել, որովհետև այնպիսի վիճաբանութիւն մը պատգամ, հրամանն, և կամ թելադրանք և անարգանք միայն կը պարունակէ, որք իրաւամբ գրաքանութիւն են։

Կարծեաց և սխալներն վիճաբանութիւնը փաստի գորութիւն և փաստի քննութիւն կը պահանջէ և մենք այսպիսի վիճաբանութիւն մը սիրով կընդունենք, փասն զի լուրջ վիճաբանութիւնը միայն կրնայ հասարակաց միտքը լուսաւորել, խնդրոյն վրա փաստաբանելով, պարզելով և ճշմարտութիւնն ի վիր հանելով։

(Լոյս)

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐԲԵՐԴԻՑ

Մարտի 28-ին

Թագաւոր կայսր Ալէքսանդր II-ի սպանման լուրը շատ սիրուր տպաւորութիւն ունեցաւ անգլս բոլոր բնակիչների վրա, ինչպէս և ամեն տեղ։ Ամրոցի քաղաքը մեռաւ խոր սուգի մէջ, գարդարելով տները և խանութները սև գրոշակներով. բոլոր եկեղեցիներում հոգեհանգիստ կատարելով և երգում ընդունելով Հանգուցեալի Յաջորդ Ալէքսանդր III-ին։ Երգման հանդէսը կատարվում էր հանգարտ մի ամենայն որ, ամեն եկեղեցիներում մինչև տասնյոտ 10-ը։ Ինչ որ կը վերաբերի հայերին, նրանք ընդունեցին երգումը տասաց եկեղեցիներում, տասաց քահանայի միջնորդութեամբ, բաց որում տեղս հայերը լուծեն եկեղեցի. իսկ ներկայ գտնվող հայ քահանան տեղս լինելով տասերին տալով երգման թուղթը կարդալ տեղամ չէր կարող. լեզուն չը գիտենալու պատճառով։ Քաղաքային գուսանն ուղարկեց իր կողմից ներկայացուցիչներ որ ներկայ լինեն ի Տէր հանգուցեալ կայսրի թաղման հանդիսին։

Ամսոյս 27-ին բացվեցաւ այստեղ արտաքսման հանդէս, որտեղ տասերին տեղը բռնած է յայտնի հայապէտ Նիկոլէ Ի. Ակինդինովու Նիկոլը «Արծգանի խմբագիրը», որ գործակալի իսկ-ությամբ ներկայացրել է բնութեան այդ գեղեցիկ երեսները։ Տեսարանների ուսումնասիրութիւնը գրաւում են «Լայնայի տեսքը» Նոյն պ. Ակինդինովու. «Սեվասատոպոլի տեսքը» վերնագրվածի և «Եղեգնոյ անտառը» կոչվածի։ Ինչ որ կը վերաբերի ուրիշ տեսակ նկարների, որոնց մէջ արժանի են ուշադրութեան նկարները Գ. Եսիպովի. յետոյ Պետերբուրգի. Տրուսովու և այլն նկարները։ Որոնց մէջ նշանաւոր են «Ջուրի տեղ» (СЕРПИНЯ) գ. Պետերբուրգի և այլն։ Պատկերներից ամենից լաւ նկարած է տեղս հանդիսատեսի բժշկական ֆակուլտետի պրոֆեսոր վ. Գ. Կրիլովի պատկերը։ Նա այնպէս լաւ նկարած է, որ տեսնողը, որոնք նրան ճանաչում են, կանգնում են ապշած զարմանքի նմանութեան վրա։ Նոյնպէս հրեայի բանտարկած Գուշկինի պատկերը։ Բացի պրոֆեսոր հետաքրքիր են տիկին Բարիսովի ճենապակիների (ֆարֆորի) վրա նկարած պատկերները։ Հանգէսը կը մնայ բաց մինչև 5 ապրիլի։ Մուտքի գինը նշանակած է մարտի 23-ից մինչև 25 մարտի 50 կոպ., Մարտի 26-ից մինչև 31-ը — 20 կոպ և ապրիլի 1-ից մինչև 5-ը — 10 կոպ. Ժողովածուները նշանակած է յոգուտ Գործակցութեան ուսումնարանի (УЧИЛИЩЕ САДОВОДСТВА)։

Ամսոյս 11-ին Տոյց գեղի ջուրը շատանալով կամրջի խարիսիի Ազգաւան երկաթուղու 439 վերստի վրա գնացքը կասեցրեց 10 ժամեն չափ. ջուրը տարածվել է մոտ 3 վերստ, այնպէս որ երկաթուղու Բարիսենկովո և Սատարինովո կայարանների մէջ հաղորդակցութիւնը դադարել է. Երկաթուղիների գնացքները գալիս են կայարանից մինչև Գանդրիլովո կայարանը, իսկ Բուտուլից մինչև Ալեքսանդրով. Երկաթուղու վարչութիւնը ուշադրութեամբ վերականգնեցնել յարգելութիւնը գործնական անգործութեամբ առժամանակ. Շատապարտադրողները այս մեծագոյն վերանգիրվում էին կայարանների մոտերքը գալուցեան վարչութեան հաշվով. իսկ խարիսիի բնակիչներից վառելիքի մէջ հարկաւորութիւն ունեցողները իրաւունք ստացան գնելու երկաթուղու վառելիքի պահեստից՝ գաղտուցեան յայտնած գնելով։

ԱՔ. Մելքումեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՒԱԼՏԻԱՑԻՑ

Մարտի 21-ին

Մեր Ախալցխայի Կարապետեան և Եղիսաբէթեան ուսումնարանները Ներկայումս շատ անհանգստանալի դրութեան մէջ են գտնվում, և փոխանակ առաջադիմութեան քայլեր անելու, յետադիմական են անում։ Ինչու. որովհետև դիրեկտիսան այստեղ շատ նոր գեր է խաղում, ինչպէս ասացին՝ ասած է՝ որ «մուկն իր գրբեքն կը հատի։ Ալեքսէ էլ այսուհետև մեր պարտն անուշ Պատուելեանը, թանկ թոյլ և գանգաղ անելն լինելով ուսումնարանների ետ վարակում է այդ սխալով թուլութեան մէջ։ Նա թէև գիտնականայում է ուզել և հատ ու կտոր բան է սովորել. բայց մանկավարժութեան վերաբերմամբ, կարելի է ասել, որ ոչ թէ հասել է ասելել, այլ թէ հասան անգամ չել ասել, որի տպաստյոյց կարող է լինել իր գործունէութեան արդիւնքը։ Նա տարվոյ ամեն մի ժամանակում աշակերտներ է ընդունում ուսումնարաններում, առանց ուսուցչոյ գիտութեան և համաձայնութեան, ինչպէս հասատատ ուղիներից լսեցին. որ մեր որոշ կարգադրութեան դադարում ընդունվել են աշակերտներ։ Նա տարվոյ մեջ մեռաւ, կարելի է ասել, որ բացակայ է գտնվում ուսումնարաններից թէ հիւանդութեան և թէ անյարգելի պատճառներով և եթէ գալիս է ուսումնարան, իր գասերի մեջ մեռաւ չէ պարապում, կամ ցուցանելն է թերութեամբ և կամ թէ եկա ժամ պարապում բայց միայն պարապումներին, ապարդեան պարապմունք, և կամ թէ բոլորովին չէ պարապում և ցուցանի մէջ գրում թէ ուսումնարանների պաշտոնական գրքի տարիով չը կարդացոյ պարապել։ Ինչ է այդ տարիքը. ոչ այլ բնչ. եթէ ոչ իր երկոյր գասարդեսութիւնը այլ է այլ անձանց հետ, և կամ թէ քաղաքային գրադարանում գտա ունենալը։ Նա մեր գրադարանում 18 գասի համար 1200 բուրլ ասանալը տարեկան հատարելով քաղաքային գրադարանում ես գասեր է ընդունել ֆրանսերեն լեզուից. թոգած իր ջրի տակ գանված Լուսաւորչոյ անուանի ծիսական գրքերը, որի անգամ անգամ չը գիտէ թէ գրքերը ուր է գրանվում, ինչպէս հնանալ անցքը ապացուցեց, որին մենք հետևյալ ակնարանս ենք։

Մարտի 5-ին Կարապետեան, Եղիսաբէթեան և Նոր-Արշակյան ուսումնարաններում Նորին Վեհափառութեան հանդիսաւոր վեհափառ Ալեքսանդր II կայսեր հոգեհանգիստ կատարելոյց յետոյ. ուսուցչոյ խումբը, առաջնորդութեամբ մեր պատուելի պարտ տեսչի, գլուխ գլուխ լեզուաբերոյ ծիսական գրքոյն այնտեղ ես հոգեհանգիստ կատարելու։ Բայց թէ ես կարծում, ընթերցող, նա ուր հասարակ երանց. փափանակ Լուսաւորչոյ ծիսական գրքոյը տանելու. քաղ ասանց ուսուցչոյ գլուխ հրէից տիսոգրան. խորհելով նրա փառաւոր լինելութիւնից։ Ուրեմն կեցցէ մեր մանկավարժ տեսուչը, որ իրեն յանձնված գրքոյի հանապարհը անգամ չը գիտէ. հիմա գու պրանից հրեանոյիր. ընթերցող, թէ թիչ գրութեան մէջ պէտք է լինեն Ախալցխայի չէշանոյ գլուխների գրքոյները, որոնք գտնվում են նրա հանդիսաւոր նեղոյ. իրեն թեմանան վերատեսչի օգնականի։

Բայց մենք նրան խորհուրդ կը տայինք, որ թոգնի լինելու քաղաքային գրադարանի գասերը և ուշադրեալ վերանանգնեցնելու յարգելութիւնը գանեան տեղափոխութեամբ առժամանակ. Շատապարտադրողները այս մեծագոյն վերանգիրվում էին կայարանների մոտերքը գալուցեան հաշվով. իսկ խարիսիի բնակիչներից վառելիքի մէջ հարկաւորութիւն ունեցողները իրաւունք ստացան գնելու երկաթուղու վառելիքի պահեստից՝ գաղտուցեան յայտնած գնելով։

ԱՔ. Մելքումեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՒԱԼՏԻԱՑԻՑ

Մարտի 21-ին

Մեր Ախալցխայի Կարապետեան և Եղիսաբէթեան ուսումնարանները Ներկայումս շատ անհանգստանալի դրութեան մէջ են գտնվում, և փոխանակ առաջադիմութեան քայլեր անելու, յետադիմական են անում։ Ինչու. որովհետև դիրեկտիսան այստեղ շատ նոր գեր է խաղում, ինչպէս ասացին՝ ասած է՝ որ «մուկն իր գրբեքն կը հատի։ Ալեքսէ էլ այսուհետև մեր պարտն անուշ Պատուելեանը, թանկ թոյլ և գանգաղ անելն լինելով ուսումնարանների ետ վարակում է այդ սխալով թուլութեան մէջ։ Նա թէև գիտնականայում է ուզել և հատ ու կտոր բան է սովորել. բայց մանկավարժութեան վերաբերմամբ, կարելի է ասել, որ ոչ թէ հասել է ասելել, այլ թէ հասան անգամ չել ասել, որի տպաստյոյց կարող է լինել իր գործունէութեան արդիւնքը։ Նա տարվոյ ամեն մի ժամանակում աշակերտներ է ընդունում ուսումնարաններում, առանց ուսուցչոյ գիտութեան և համաձայնութեան, ինչպէս հասատատ ուղիներից լսեցին. որ մեր որոշ կարգադրութեան դադարում ընդունվել են աշակերտներ։ Նա տարվոյ մեջ մեռաւ, կարելի է ասել, որ բացակայ է գտնվում ուսումնարաններից թէ հիւանդութեան և թէ անյարգելի պատճառներով և եթէ գալիս է ուսումնարան, իր գասերի մեջ մեռաւ չէ պարապում, կամ ցուցանելն է թերութեամբ և կամ թէ եկա ժամ պարապում բայց միայն պարապումներին, ապարդեան պարապմունք, և կամ թէ բոլորովին չէ պարապում և ցուցանի մէջ գրում թէ ուսումնարանների պաշտոնական գրքի տարիով չը կարդացոյ պարապել։ Ինչ է այդ տարիքը. ոչ այլ բնչ. եթէ ոչ իր երկոյր գասարդեսութիւնը այլ է այլ անձանց հետ, և կամ թէ քաղաքային գրադարանում գտա ունենալը։ Նա մեր գրադարանում 18 գասի համար 1200 բուրլ ասանալը տարեկան հատարելով քաղաքային գրադարանում ես գասեր է ընդունել ֆրանսերեն լեզուից. թոգած իր ջրի տակ գանված Լուսաւորչոյ անուանի ծիսական գրքոյը, որի անգամ անգամ չը գիտէ թէ գրքոյը ուր է գրանվում, ինչպէս հնանալ անցքը ապացուցեց, որին մենք հետևյալ ակնարանս ենք։

Մարտի 5-ին Կարապետեան, Եղիսաբէթեան և Նոր-Արշակյան ուսումնարաններում Նորին Վեհափառութեան հանդիսաւոր վեհափառ Ալեքսանդր II կայսեր հոգեհանգիստ կատարելոյց յետոյ. ուսուցչոյ խումբը, առաջնորդութեամբ մեր պատուելի պարտ տեսչի, գլուխ գլուխ լեզուաբերոյ ծիսական գրքոյն այնտեղ ես հոգեհանգիստ կատարելու։ Բայց թէ ես կարծում, ընթերցող, նա ուր հասարակ երանց. փափանակ Լուսաւորչոյ ծիսական գրքոյը տանելու. քաղ ասանց ուսուցչոյ գլուխ հրէից տիսոգրան. խորհելով նրա փառաւոր լինելութիւնից։ Ուրեմն կեցցէ մեր մանկավարժ տեսուչը, որ իրեն յանձնված գրքոյի հանապարհը անգամ չը գիտէ. հիմա գու պրանից հրեանոյիր. ընթերցող, թէ թիչ գրութեան մէջ պէտք է լինեն Ախալցխայի չէշանոյ գլուխների գրքոյները, որոնք գտնվում են նրա հանդիսաւոր նեղոյ. իրեն թեմանան վերատեսչի օգնականի։

Բայց մենք նրան խորհուրդ կը տայինք, որ թոգնի լինելու քաղաքային գրադարանի գասերը և մեր գրադարանի կարգադրութեան հոգս և խնամք տանել, որ աշակերտաց գլուխները քիչ ջարդվեր և արիւնը լեռ պէտ չը կանգներ աշակերտաց ջուր խմելու տեղում վերանգիրների վրա ես ուշադրութիւն դարձնել, որ նրանք իրաւունք պարտականութիւնները նշանակեն կատարեն և ոչ թէ գասատուներին ենեն վարժապետաց հետ միասին աշակերտներից հետաս։ Բաց յայտանել, մենք պարտն անույշն խորհուրդ կը տայինք դարձնել, որ ուսուցիչաց տարարաց ոչ մի ժամանակում ուսուցչաց գասերի մէջ փոփոխութիւն չանել, որովհետև այդ ես շատ մեծ սխալ է լինում աշակերտաց յետադիմութեան, որովհետև նրանք արդէն բաւականին ընտելանալով մի ուսուցչի գասատուութեան եղանակին, սովին, վարմունքին և այլն, յանկարծ նրա տեղ մի նորն է նշանակում, որը հանապատիկ է ներքայացնում իր նախորդին ամեն բանով և վերջապէս այդ տեսակ փոփոխութիւնը հանապատ է նոյնպէս ուսումնարանների վերաբերեալ հաստատված կանոնադրութեանց ինչպէս նոր գրանցանք. մի ուսուցչի գասերը յանձնել է մի ցիներորդական կարգանոի, որը ուսուցչութեամբ երբէք չէ պարապած եղել, այլ միայն գիտնական բան հասարակաց։ կամանդով է վարժված մի քանի տասնեակ տարիներ։ Կարելի է որ նա լաւ տեղեակ լինի ուսուցչ լեզուին, սակայն իրան գասատուու նա տեղեակ է, ինչպէս մի տեղեակ փորձը տարեկան յայտնի ցոյց տուեց, որ բոլոր աշակերտները և աշակերտները զարմանք են նրա գասատուութիւնից և կարծես ու բիրտ վարմունքից որպէս գիտնականի հետ։ Լսել ենք նաև, որ այդ գժգոհութեան գանգատը արդէն հասել է մեր պարտն անույշի ականջին, բայց նա թերը գանգատ և թերի լինելով պատասխանել է աշակերտաց... տարվոյ այսպէս ժամանակաշրջանում որոնցից ձեզ համար լաւ ուսուցիչ գտնեմ, և նա այժմ նրան ոչնչով չեմ կարողանում, իսկ եթէ քիչ գասը կամենամ էր, ինչներից տասցէք։ Որին և աշակերտները պատասխանել են հետևեալը. «Շատ բարի. մենք ինքներս գիտենք՝ թէ ինչ կերպով վարվենք այն գիներարանի հետ...»

Հարկաւ պէտք է ասել, որ ինչպէս կարող է վարել իր պաշտօնը չիշեալ գիներարանը մեր հայ գպրոցներում, քանի որ ինքը իր մեջը անգամ հայերէն պարզ չէ կարդանում արտայայտել. այն ինչ, մեր կարծիքով. մեր Ախալցխայի գպրոցները կարգադրութիւն ունեն այնպիսիներին, որոնք բացի ուսուցիչներից գիտնականներ և լաւ հայերէն, որ կարգանան ամեն մի բան թարգմանել և բացատրել մայրենի լեզուով։ Բայց պէտք է խոստովանել, որ նրան հրաւիրել են ոչ թէ ուսուցչական պաշտոն վարելու համար, այլ թէ արդանակ լինելու։ Հին քաղաքացիին, որպէս զի տեղւոյս գասերը, նոր քաղաքացիի և մի քանի տեղացի ազանների արարմունքները, հին քաղաքացուները հոգարգելով չիշեալ գիներարանի կողմանին, որ նա դէմ ուսուցչաց լրագրներում, որով կարդանայ խոստանալ թէ նոր քաղաքացիին և թէ տեղւոյս ազանների, որովհետև տեղս ազանները հին քաղաքացիին գրելով նոր մարդուց՝ փոխանակ երկու հազար բուրլու, այժմ չորս հարիւր բուրլով են ծառայեցնում. Ինչպէս լսում ենք, որ նա գանգատ մի ցոյց ունի ձեռք է բերել և բացատրիչութեան պաշտօնը, որի համար նա ստանում է 400 բուրլի։ Ուստի այս հանգամանքից տարվում՝ մեր հոգարարու հին քաղաքացուները համարել է մեր պարտն անույշին և պատուելի թեմական տեսչին, որ վերադրելով գիներարանի կողմանին հարիւրներ փոխելու ուսուցչական պաշտօնը։ Բայց այստեղ մենք գարմանում ենք մեր պարտն թեմական տեսչի վարմունքի վրա. թէ ինչպէս կարողացու մի անձի գրութեամբ համարել և տարաժամ մի ոգոյցում հրամանագրել, որ գասերը յանձնեն չիշեալ գիներարանի կողմանին. մինչ նա այս բանը մանկավարժական կնոջից չը պէտք է

քանիէր. արդեսք այսպիսի անպարմար գլխդրում թիշդիս կարելի է մի ուսուցչի գասերը միասին յանձնել, չէ որ հին և նոր ուսուցիչը անպարար կը մնան հարցաքննութեան ժամանակ իրանց արդարացնելով ասելով կամ առաջինը և կամ վերջինը լաւ չէր պարապել. իսկ այս հանգամանքի շնորհիւ աշակերտները կը զրկուին, սրբուենան այն նոր նշանակեալ ուսուցիչները՝ այսպիսի մի կարճ միջոցում—մինչև հարցաքննութիւնը հագիւ թէ կարողանան միայն աշակերտների հետ ծանօթանալ, սիր մնայ թէ նրանք կարողանան մի որ և է յառաջադիմութիւն ցոյց տալ.

Ուրեմն վերոյիշեալ անժամանելի իրողութիւնները աչքի առաջ ունենալով՝ հրատարակում ենք մեր պատուելի թերթական տեսչի ուշադրութիւնը, որ այսպիսի գիպքերում լրջմտաբար, հնարամտութեամբ ու խուսափակոս գործէ, որ խաղալիք և գոն չը գործեն մեր ուսուցիչների մի քանի ցածաստիճան անձանց կատարակատարութեանցը.

Իսկ մեր հայրենակից տխուշխոցի նշարց այսքանս կասենք, որ եթէ մենք կամենում ենք մեր ուսումնարանները բարեկարգ—արդիւնաբեր և բարոյ դրութեան մէջ տեսնել, որ նրանք համապատասխան լինեն մեր ներկայ պահանջներին ու կարիքներին, պէտք է աշխատանք հնարացնել մի այդպիսի անգործունեայ, գանգատ և տխրութեան պատճառներն անյարմար և անընդունակ անձին և նրա տեղ հրաւիրել մի այլ ազնիւ գործունեայ և այդ բարեր պաշտօնին համապատասխանող անձն, որ կարողանայ վերականգնել մեր մերն ի կարուստ ուսումնարանները.

Տեղւոյս ազգային դպրոցների մէջ ծառայող ուսուցիչների դրութիւնը շատ անհարմանելի է. Նրանք Ցանկասանի խեղճ պաշտօնեաների պէս միայն յուսով են անցկացնում, ուռնիկ չը կայ. Մարտ ամիսը արդէն վերջանում է, իսկ տեղւոյս ուսուցիչները դեռ անցեալ փետրվար ամսվայ ռոնիկն էլ չեն ստացել. Զարմանալին այն է, որ ոչ թեմական վերատեսուչն է աշխատում վերջ տալու այսպիսի անկարգութիւններին և ոչ հոգաբարձութիւնը ուսումնարանների վարչութեան հետ.

Լսում ենք որ հայր տէր Խորէնը աշխատում է անցեալ տարուանից մնացած գործերը ծածկել, ուսուցիչների ռոնիկները չուտով հատուցանելու համար, իսկ հոգառակ դեպքում պէտք է գործերը յանձնել ուսուցչաց խմբին, իրանց ուսնիկների փոխանակ.

Աբրամ Սարգիսեանցը իրեն յատուկ բնաւորութեամբ արդէն Ամասիայի գուսանում յանձրին է գրաւել ու նրանց հանգիստութիւնը փախցնելով բարդումին մուտք է Ախալքալաքի հոգեպատակեր Ախալցխային.

* * *

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Բժիշկ Բարայեանց խնդրում է մեզ յայտնել որ այսօր, ապրիլի 1-ին նա կարդալու է Թիֆլիսի Կրուժոկում մի դասախօսութիւն ռուսերէն լեզուով «О значеніи возлеченія.» Դասախօսութեան սկիզբը 8 ժամին է. Տոմսակները 2 ր., 1 ր., 50 և 25 կ. կարելի է ստանալ Կրուժոկի չվէյցարի մօտ, Շամխորովի պողոտայում և Բարխուդարեանցում. Դասախօսութեան արդիւնքը նշանակվում է յոգուտ այն ֆոնդի որ կազմում է կովկասեան կայսերական բժշկական ընկերութիւնը անգամեան լեզուներով բժշկական բովանդակութեան բրոշիւրներ հրատարակելու համար.

—

ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Բացի Մոսկվայի հայ հասարակութիւնից, որ պատգամաւորութիւն էր ուղարկել Ս. Պետերբուրգ և մի արժանաւոր պատկ տարել հանդուցեալ Թագաւորի գագաղի վրա դնելու համար, մի մեծ ազգաբնակ պատկ էլ ուղարկվեցաւ Լազարեան հնձարանի կողմից. Պատկը տարաւ հնձարանի տնօրէն պ. Քանանեանցը, իր հետ առնելով երկու ուսանող Լազարեան լիկէանից. Ցնծագնները ասում են, որ թէև փոքր էր հնձարանի պատկը, բայց շատ աչքի էր գարձում իր գեղեցկութեամբ. Նրա վրա փորված էր այսպէս. «Ազատորդի Թագաւորին Լազարեան հնձարանից.»

—

Մեզ գրում են Մոսկվայից և հնձանեալը. «Հանգանակութեան գործը այսօրուց բաւական ուշագ է գնում, թէև կարող էր և ասելի էլ ուշագ լինել. Մինչև այսօր հաւաքվել է մօտ չորս հազար բուբլի. Լաւ կը լինէր որ այդ գումարը, ինչպէս որոշված էր, հէնց այժմ բաժանել էին երեք մասն և փոքր ու փոքր ուղարկել էին, սիր հարկն է, այսինքն 60% Հայաստանի ազգաբնակ. 20% Միացեալ ընկերութեան, իսկ մնացած 20% պահէին ու այժմ. Բայց ափսոս որ մասնաժողովի անդամներից միայն մի մարդ շրջում է հանգանակութեան մասնակցով և ստորագրութիւններ է հաւաքում. Հաստատ կարելի է ասել, որ շատ ասելի կը ժողովվէր. եթէ բոլոր անդամները միասին շրջէին, միասին գործէին. գա լաւ ազգեցութիւն կունենար հայ հասարակութեան վրա. Ես որովհետև հանգանակութիւնը գէտ պէտք է շարունակվի, կը յուսանք, որ գործը մինչև վերջ վրա չի մնայ, այլ կը բաժանվի մասնաժողովի միւս անդամների մէջ. Դայն իսկ հանգանակութեան աջողութեան համար.»

—

ՍԱԼԻՄԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Նորերս Սալիմանում մի հարի ծնունդով մեռած երկու գլխանի աշխարհ է նկել, իսկ մարտի 25-ին մի կով ծնեց մի էգ հորթ գարձեալ երկու գլխանի. Հորթի իրարանցիր գլուխը ունի իր առանձին բերանը, երկու երկու ականջներ և երկու երկու աչքեր. Ասուիանութիւնը պատուիրել է կովատիրոջ խնամք տանել հորթին և որինաւոր կերպով կերակրել նրան.»

—

Ահա նոր որ է որ շարունակ անբնութիւններ են գալիս Թիֆլիսում. Եղանակը բաւական ցրտոց.

—

Մեզ գրում են ՆՈՒԻՍՈՒՑ որ Թիֆլիսի գասատանական պալատի վճռով արդարացրած Ա. լէլբասարը Սէլիքով Նուխի վերադառնալով մեծ պատով ընդունվեցաւ Նուխու մէջ հայ հասարակութեան կողմից. Մօտ 100 ձիաւոր նրա առաջը գնացին, գաղաքը մտնելու ժամանակ. Նոյնպէս մեզ գրում են որ քենիզ Բէկ-Մելիքովին հրաժարեցրած է իր պաշտօնից.

—

Մի պարան հաղորդում է մեզ հնձանեալ լուրը, որ թաղում ենք նրա պատասխանատուութիւնը. «Ներբուրգ Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցում, պ. տեղի կարգադրութեամբ դպրոցի բարձր դասարանների աշակերտները հիմնեցին մի մի ձեռագիր շաբաթաթերթ, որոնց մէջ նկարագրվում են աշակերտների վրա կատարվող, երեխի գգուշացնելու համար. Զարդարդ դասատան շաբաթաթերթը կրում է «Տղրուկ» անունը, իսկ միջնադարդ դասատան «Սէր և Միութիւն» անունը. Յենդրդը պ. Նահապետեանն է.»

—

ՂԱՐԱԳԻԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Ղարաքիլիսեցիք փասատար կերպով հաղորդում են հայոց լրագրիներին որ ունեն շինած մի փոքրիկ թատրանական բեմ. Ահա կը նկարագրեմ ես ինչ բան է այդ բեմը. Դա դպրոցի ուսուցչական անձնակի մի ծայրում. 4 քայլ երկարութեամբ, 2 քայլ լայնութեամբ մի սանդուղակով բարձրութիւն, որին ասելի կարելի է ասել մի փոքր բիշ մեծ մանանակով կամ սանտաս. Հագնելու տեղն էլ բերից շատ հեռու մի գասատունն է, սրանցից հագնված գերասանները գալիս են գալիս բարդ, ցեխերը տրորելով, լուսամուտից մանում են բեմ և այնտեղից դուրս գալիս. Սիրողներն էլ բնդամենը 5 հոգի կան.»

—

Մեզ գրում են Հնձանեալը. «Ուզուլար հայոց գիւղը բաղկացած է 200 գերդաստաններից և 2000-ից ասելի հայ անհատներից. Բնակիչները աշխատասէր և ասելիայն բարեսրտան ընդունակ ժողովուրդ են, բայց բարոյական փչացած են. Ամենայն տիրում է խորին տգիտութիւն, բացի սրանից գիւղական հաշտարարները հարիւրներով կլանում են ազգի և ինքեանց փոքրը. Ընդհանուր ասելութիւններն էլ պատասխում են մեզ մօտ, բայց այդ բոլորի վրա ուշադրութիւն գարձնող չը կայ. Մեր միակ միխիթարութիւնը թիֆլիսի Նահանգապետի թղթատարութեամբ մեզ մօտ նորաբուսն հիմնված շաբաթարանն է. Բայց այդ հիմնարկութիւնն էլ սպառնում է, քայլայումն շնորհով մի քանի նամակ անհատների. Գիւղը բոլորովին զուրկ է ուսումից.»

—

Հարաբար գիւղից մեզ հաղորդում են որ գիւղի վանքի վանահայր Յովսէփ վարդապետ Խորազնանցի ձեռքով նոր հիմնված դպրոցը լաւ գրութեան մէջ է. Աշակերտները առաջի և գուսարք են, և մաքուր հագնված. Դպրոցի շինութիւնն էլ վայելուչ է և յարմարաւոր մի գիւղական դպրոցի համար. Թղթակիցը ասելացնում է որ այս տարի Լուսաւորչի գասատուում միերբները թանգ չեն և ցանքերը խաստանում են առատ հասնեն.

—

ՂԱՍԻՐԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Ղարսի հայ բնակիչները ապրելով դրացի հրէաների և թուրքերի հետ խառն, բոլորովին անբարոյականացել են. Աղաղարիցիք նրանց բարեգործական նշանակով մի թերթ ասորագրելու. անգամ գասատան գնալ լոկ «Հանմ, մենք էլ ասված ենք, ով է մեզ մի կարգ հոգ տանի.» Կամ շատ շատ գուրայեցին կը ասորագրի այդ անուն թերթի վրա 20 կամ 50 կոպէկ, թէպէտ էլ հարուստ լինի թէպէտ. Ղարսի բնակիչը երկու բանի մէջ միայն գարգացած է՝ նա գիտէ թուզի խաղալ և խարել. Անցեալ տարի այսանգի թուզի խաղացողները վճռեցին թուզի խաղալուց գոյացած արդիւնքից մի յայտնի տարան գցել բարեգործական նպատակով. բայց երբ որ բաւական փող հաւաքվեցաւ, գարունը հասնելուն պէս, գնացին բարգից գուրս և այդ հաւաքած փողով լաւ գլ ֆ արեցին. Ինչ կարելի է ասասել այդ տեսակ հասարակութիւնից. Մենք շատ անգամ ժողովում ենք երբ կարդում ենք այլ և այլ յոգեւոր գրիչների մասին. Թէ հայերին, որանք խառն ապրում են ուրիշ ցեղերի հետ. վիճակված է կրթագական ներգործութիւն ունենալ այդ ցեղերի վրա. Ահա ուրեմն Ղարսի, Թիֆլիսի. Երևանի. Շամախու և այլ տեղերի կասարելագոյն փչացած և անբարոյականացած հայերը պէտք է կրթագական և բարոյականացնող ներգործութիւն ունենան թուրքերի. վրացիների. հրէաների. գուրգերի վրա.»

—

Ապրիլի 2-ին լոյս տեսաւ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ առաջագ լեզուով հրատարակվող նոր խրատական շաբաթագրի առաջին համարը «Юридическое Обозрѣніе» վերնագրով. Հրատարակիչը պ. Ֆրէնկէլն է. իսկ խմբագիրը պ. Սոսիանցն է. Շաբաթագրի տարեկան գինն է 10 բուբլ.

—

«Новое Время» լրագիրը լսել է որ Ս. Պետերբուրգի Մարսեան գաղաքի վրա շինված բարեգործութիւնը հրատարակված է անգամանել Սիմեոնովսկի տարած հրատարակիչ. Նոյն լրագիրը հաստատ տեղեկութիւններից լսել է որ Զատկից յետոյ թոյլ կը տրվեն մասնաւոր գասաբերութիւններ.

—

Մարտի 1-ի հրանատարութեան գասը տեղի է ունեցել Ս. Պետերբուրգում. Ցեղի պատասխանի պատճառով Եւրոպական տասն հատ լրագիրների ներկայացուցիչներին թոյլ է տուած ներկայ գանվել գասարանի գասերին, իսկ ուրիշ լրագիրներից միայն հինգ հատ, այն է՝ «Правит. Вѣстн.», «Новое Время», «Моск. Вѣд.», «Голосъ» և «Порядокъ» լրագիրները ունեն գասերին հետևում իրանց ներկայացուցիչները. Բայց լրագիրներից «Новое Время» ամենամանրամասն կերպով ասում է իր թերթի մէջ գասի հաշիւը.

—

Գնան և հինգ հազար բազկացած Ս. Պետերբուրգի քաղաքապետի խորհուրդը ընտրելու ժամանակ մի քանի բնակարանների տերերը կանայք լինելով. այդպիսով առաջին անգամ կանայք էլ ընտրելու ձայնի իրաւունքը ստացան Պետերբուրգում. Բայց «Порядокъ» լրագիրը պատմում է որ մի քանի բնակարանների կանայք չը գիտենալով թէ ինչ նպատակով է ներկայանում պոլիցիան, սասարկի երկիւղի մէջ էին. Բնակարաններից մինում, երբ պոլիցիան կոմիսարի անդամների հետ մտաւ 1-ին գիշերվայ ներկայացու. բնակարանի տէր մի կին, կարծելով որ նրան պէտք է կողոպտեն, սկսեց ազաղակել «Ես ոչինչ քանի մէջ մեղաւոր չեմ, և վախից ուշաթափ ընկաւ կանխման սենեակ ուշքի բերել ընտրող տիկնոջը.

—

Մայրաքաղաքների լրագիրները գրեթէ լաւ հաղորդում են որ կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունի մեծ խնայողութիւններ անել պետական բիւջէի մէջ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻԱ

—

Լրագիրներին գրում են Ֆլորենցիայից հետևեալը մարտի 15-ից. Խաղաղական ծանրութիւնը Ալեսանդրի գեղեցիկների քանութիւնը, որ թեթևանալ պէտք է ասելի սոր խաղաղական պատգամաւորների ժողովին ուշադրութիւն յայտնել Կայրոյի միջնորդութեանը, յետաձգված է մինչև ծանրութեան բրիգադեան քանութեան սկիզբը. Այդ գործի ուշացնելու պատճառը այն է, որ սահմանը անհամարձակութեամբ ապատում են ընդարձակման նոր օրէնքների քանութեան սկզբում; Պատգամաւորների ժողովի մեծամասնութիւնը հաստատել է, որ ընդարձակման միջոցառութիւնը անձնական շահերից բարձր է և որ այնու սահմանները, ինչպէս առում է «Reforma» լրագիրը, Կայրոյի միջնորդութիւնը ասանց այդ էլ շատով կը գնին. Բայց ուղղութիւնների և փասաբանութիւնների լրագիրները գասապարում են այդմանն փասաբարութեանը և միայն միայն „Diritto“ և „Italie“ լրագիրները լաւում են և ցոյց են տալիս, իրր թէ սահմն բան լաւ է կասարվում.

Նորերս Տուրինի մէջ ապրելու բարոյական իշխանութիւնը կալանաւորից մի բրոշիւր, որ գովում էր նիհիլիստների վերջին գանցանները: Բացի այդ Նէապոլի մէջ բռնված է „Առաւօտեան Սուրհանդակ“ լրագրի հրատարը Պարիզագրիից Ֆէլիքս Պոլի գրված մի նամակով, որի մէջ ասված է, թէ „քաղաքական մարդասպանները ժողովրդի Ծնամրիա բարեկամներ են“. Նշանաւոր է, որ Գարիբալդիի նամակը առաջ ապրեցաւ Պիէմոնտի «Vaterland» լրագրի մէջ և այնուհետև տրատապիկցաւ իտալական բոլոր լրագրների մէջ մի յանուլուածով, թէ երևի նամակը կեղծ է և միայն „Առաւօտեան Սուրհանդակ“ լրագիրը ոչինչ նիստագրութիւն չէր արել: Ուշադրութեան արժանի է տրմատական մամուլի գրութիւնը Խոպիտալի մէջ. Ամենարակ այնտեղ խանաւորվում են այնպիսի հրատարակութիւններ, որանք չափից գուրս բարոյական վերաբերում են հասարակական բարոյականութիւնը. Խոպիտալի մէջ իւրաքանչիւր տարի մեծ քանակութեամբ ասղիտական թերթեր են լոյս տեսնում, բայց ոչ մի նրանց վրա ուշադրութիւն չէ դարձնում. Գրգռելու իշխանութիւնը ծարելով և վերարերվում այդպիսի հրատարակութիւններին, որանք մի քանի համարներից յետոյ գագարում են. Կատարանի պրոֆեսորի հետ. վերջին 3—4 տարիների ընթացքում 100 այդպիսի թերթեր են հրատարակվել և գարձեալ գագարել առանց կատարութեան միջամտութեան. Նրանցից մի քանիսը մինչև անգամ փորձել էին կարդալ թատրոնում տպված, կամ կարդալ թերթի վրա հրատարակվել, բայց այնուհանդերձ չէին աջողվել. Միայն Միլանի մէջ հրատարակվող „Pleb“ լրագիրը 17 տարի գոյութիւն ունի և այն էլ յայտնի չէ, թէ այդ լրագիրը ինչի համար է ասղիտական անուանվում. Եթէ նա պահանջում է հարիւրի փոքրացնելը, ընդհանուր քաղաքական իրաւունքը (մինչև անգամ կանանց համար), այդ բանին ձգտում են խաղաղ միջոց լրագիրներն էլ, թէպէտ շատերը ասում են, որ Խոպիտալի մէջ ասղիտիզմը և կանանիզմը մեծ աջողութիւն են գտնում. որ Խոպիտալի քաղաքական ասղանութիւնների հարիւրներն է, որ այնտեղ շատով խոշոր է ասղիալական յեղափոխութիւնն գա-

Հարաբար գիւղից մեզ հաղորդում են որ գիւղի վանքի վանահայր Յովսէփ վարդապետ Խորազնանցի ձեռքով նոր հիմնված դպրոցը լաւ գրութեան մէջ է. Աշակերտները առաջի և գուսարք են, և մաքուր հագնված. Դպրոցի շինութիւնն էլ վայելուչ է և յարմարաւոր մի գիւղական դպրոցի համար. Թղթակիցը ասելացնում է որ այս տարի Լուսաւորչի գասատուում միերբները թանգ չեն և ցանքերը խաստանում են առատ հասնեն.

—

ՂԱՍԻՐԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Ղարսի հայ բնակիչները ապրելով դրացի հրէաների և թուրքերի հետ խառն, բոլորովին անբարոյականացել են. Աղաղարիցիք նրանց բարեգործական նշանակով մի թերթ ասորագրելու. անգամ գասատան գնալ լոկ «Հանմ, մենք էլ ասված ենք, ով է մեզ մի կարգ հոգ տանի.» Կամ շատ շատ գուրայեցին կը ասորագրի այդ անուն թերթի վրա 20 կամ 50 կոպէկ, թէպէտ էլ հարուստ լինի թէպէտ. Ղարսի բնակիչը երկու բանի մէջ միայն գարգացած է՝ նա գիտէ թուզի խաղալ և խարել. Անցեալ տարի այսանգի թուզի խաղացողները վճռեցին թուզի խաղալուց գոյացած արդիւնքից մի յայտնի տարան գցել բարեգործական նպատակով. բայց երբ որ բաւական փող հաւաքվեցաւ, գարունը հասնելուն պէս, գնացին բարգից գուրս և այդ հաւաքած փողով լաւ գլ ֆ արեցին. Ինչ կարելի է ասասել այդ տեսակ հասարակութիւնից. Մենք շատ անգամ ժողովում ենք երբ կարդում ենք այլ և այլ յոգեւոր գրիչների մասին. Թէ հայերին, որանք խառն ապրում են ուրիշ ցեղերի հետ. վիճակված է կրթագական ներգործութիւն ունենալ այդ ցեղերի վրա. Ահա ուրեմն Ղարսի, Թիֆլիսի. Երևանի. Շամախու և այլ տեղերի կասարելագոյն փչացած և անբարոյականացած հայերը պէտք է կրթագական և բարոյականացնող ներգործութիւն ունենան թուրքերի. վրացիների. հրէաների. գուրգերի վրա.»

—

Ապրիլի 2-ին լոյս տեսաւ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ առաջագ լեզուով հրատարակվող նոր խրատական շաբաթագրի առաջին համարը «Юридическое Обозрѣніе» վերնագրով. Հրատարակիչը պ. Ֆրէնկէլն է. իսկ խմբագիրը պ. Սոսիանցն է. Շաբաթագրի տարեկան գինն է 10 բուբլ.

—

«Новое Время» լրագիրը լսել է որ Ս. Պետերբուրգի Մարսեան գաղաքի վրա շինված բարեգործութիւնը հրատարակված է անգամանել Սիմեոնովսկի տարած հրատարակիչ. Նոյն լրագիրը հաստատ տեղեկութիւններից լսել է որ Զատկից յետոյ թոյլ կը տրվեն մասնաւոր գասաբերութիւններ.

—

Մարտի 1-ի հրանատարութեան գասը տեղի է ունեցել Ս. Պետերբուրգում. Ցեղի պատասխանի պատճառով Եւրոպական տասն հատ լրագիրների ներկայացուցիչներին թոյլ է տուած ներկայ գանվել գասարանի գասերին, իսկ ուրիշ լրագիրներից միայն հինգ հատ, այն է՝ «Правит. Вѣстн.», «Новое Время», «Моск. Вѣд.», «Голосъ» և «Порядокъ» լրագիրները ունեն գասերին հետևում իրանց ներկայացուցիչները. Բայց լրագիրներից «Новое Время» ամենամանրամասն կերպով ասում է իր թերթի մէջ գասի հաշիւը.

—

Գնան և հինգ հազար բազկացած Ս. Պետերբուրգի քաղաքապետի խորհուրդը ընտրելու ժամանակ մի քանի բնակարանների տերերը կանայք լինելով. այդպիսով առաջին անգամ կանայք էլ ընտրելու ձայնի իրաւունքը ստացան Պետերբուրգում. Բայց «Порядокъ» լրագիրը պատմում է որ մի քանի բնակարանների կանայք չը գիտենալով թէ ինչ նպատակով է ներկայանում պոլիցիան, սասարկի երկիւղի մէջ էին. Բնակարաններից մինում, երբ պոլիցիան կոմիսարի անդամների հետ մտաւ 1-ին գիշերվայ ներկայացու. բնակարանի տէր մի կին, կարծելով որ նրան պէտք է կողոպտեն, սկսեց ազաղակել «Ես ոչինչ քանի մէջ մեղաւոր չեմ, և վախից ուշաթափ ընկաւ կանխման սենեակ ուշքի բերել ընտրող տիկնոջը.

—

Մայրաքաղաքների լրագիրները գրեթէ լաւ հաղորդում են որ կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունի մեծ խնայողութիւններ անել պետական բիւջէի մէջ.